

Jaarverslag 2022

Stichting Voedselbosbouw Nederland

Datum: juni 2024

Versie: definitief

Referentie

Naam: Stichting Voedselbosbouw Nederland (VBNL)

Opdrachtgever: Bestuur en Raad van Toezicht van Stichting Voedselbosbouw Nederland

Voorzitter: Wouter van Eck

Penningmeester: Bart Lensink

Datum: juni 2024

Versie: definitief

Inhoudsopgave

1	Algemene gegevens	4
2	Verslag van het bestuur	5
2.1	Overzicht belangrijkste resultaten 2021	5
2.2	Eemvallei Zuid, Almere	6
2.3	Voedselbos Schijndel	6
2.4	Voedselbos Houtrak, Amsterdam	6
2.5	Ondernemen met voedselbossen	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
2.6	Duurzame Doorbraak Voedselbosbouw	7
2.7	Aantrekkelijke boslandschappen Gelderland	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
2.8	Combinaties voedselbosbouw en andere vormen van agroforestry	16
2.9	Schaalsprong Voedselbosbouw	16
2.10	Onderzoek voedselbosbouw	16
2.11	Vooruitblik 2023	18

1 Algemene gegevens

Statutaire naam : Stichting Voedselbosbouw Nederland (VBNL)

Vestigingsplaats : Lelystad

Rechtsvorm : Stichting

Doelstelling : Doel van de stichting VBNL is:

- Duurzame ontwikkeling en exploitatie van nieuwe en bestaande voedselbossen in Nederland ten behoeve van een duurzame voorziening van behoeften van de vruchtgebruikers van deze voedselbossen, nu en in de toekomst, hier en elders.
- Daarnaast beoogt de stichting zoveel mogelijk bij te dragen aan een waardevolle natuurbeleving van de vruchtgebruikers van voedselbossen, alsmede aan de ontwikkeling en verspreiding van hoogwaardige kennis en ervaring met betrekking tot eetbare natuur in het algemeen en voedselbossen en permacultuur in het bijzonder.

Samenstelling bestuur op balansdatum:

- Wouter van Eck – *voorzitter*
- Bart Lensink – *penningmeester*
- Marc Buiten – *secretaris*
- Fransjan de Waard – *lid*
- Stijn Heijs – *lid*

Samenstelling Raad van Toezicht op balansdatum:

- Nel Sangers – *voorzitter*
- Henk Renting – *lid*
- Coen van Dedem – *lid*
- Jan Spijkerboer – *lid*

2 Verslag van het bestuur

2.1 Overzicht belangrijkste resultaten 2021

Projecten en partners	Belangrijkste resultaten
Voedselbos Eemvallei Zuid – Staatsbosbeheer; Stichting Het Buytenwold; Maatschap Stadsboerderij Almere	<ul style="list-style-type: none"> • Sterke ontwikkeling ruigtekruiden die het systeem goed ontwikkelen • Eerdere aanplant ontwikkelt zich goed • Kernteam en projectleider trekken stevig aan de kar • Volop hectares nieuw aangeplant in 2022
Voedselbos Schijndel – Groen Ontwikkefonds Brabant; HAS Den Bosch	<ul style="list-style-type: none"> • Eerdere aanplant ontwikkelt zich goed met wel wat reeënschade • Weer ruim 5000 bomen en struiken aangeplant • Eindelijk omgevingsvergunning gekregen voor grondwerk waar we in 2023 mee kunnen starten
Voedselbos Houtrak – Staatsbosbeheer, Greenchoice	<ul style="list-style-type: none"> • Volledig aangeplant en ontwikkelt zich goed • Mogelijke optie tot uitbreiding net 2 ha op saline grond.
Programma <i>Duurzame Doorbraak Voedselbosbouw</i> – diverse partners	<ul style="list-style-type: none"> • Bestande projecten hebben allen weer aanplantrondes gekend en de oudste voedselbossen in dit programma zijn geheel gerealiseerd. • 5 Nieuwe projecten gestart in dit programma, Biesterhof in Millingen aan de Rijn, Lust en Last in Sommelsdijk, Roestelberg (2 voedselbossen) in Kaatsheuvel, Glanerbeek in Glane, Natuurlijk Berghof in Wylre • Voldoende projecten in de pijplijn om in 2023 de 150 ha aan projecten daadwerkelijk te starten.
Schaalsprong Voedselbosbouw	<ul style="list-style-type: none"> • Nieuw 3-jarig project voor verdere uitbouw met WNF vorm gegeven welke start in april 2023
Onderzoek voedselbosbouw	<ul style="list-style-type: none"> • Eerste voorzichtige resultaten van het TKI onderzoek, nog wel te vroeg voor conclusies • Rekentool versie 3.0 gelanceerd voor financiële doorrekening voedselbosprojecten

2.2 Eemvallei Zuid, Almere

Naam: Voedselbos Eemvallei Zuid (30 hectare)

Locatie: Almere Oosterwold, Flevoland

Eerste aanplant: februari 2019

Ontwerp: Evelyn Derksen en Wouter van Eck

Projectinformatie: Eemvallei Zuid is een gezamenlijk initiatief van Stichting Voedselbosbouw Nederland, Stichting Het Buytenwold, Natuurboerderij Vliervelden en Staatsbosbeheer in het kader van het programma Nieuwe Natuur van de provincie Flevoland. In juni 2017 tekenden zij de overeenkomst voor de realisatie van een innovatief natuurgebied (50 ha) met een unieke combinatie van een voedselbos (30 ha), kruidenrijke weides en diverse recreatiemogelijkheden voor kinderen en volwassenen. Stichting Voedselbosbouw is verantwoordelijk voor de aanleg, het beheer en de exploitatie van het voedselbos. Staatsbosbeheer zorgt voor de aanleg en het onderhoud en beheer van de wegen, paden en waterwerken (bestaande sloten en wadi's) in het gebied.

Status: Veel aangeplant dit jaar, een vaste projectleider is aangesteld en samen met het kernteam weer volop plantdagen georganiseerd. Ruim 50% van de geplande delen zijn aangeplant.

2.3 Voedselbos Schijndel

Naam: Voedselbos Schijndel (20 hectare)

Locatie: gemeente Meierijstad - Brabant

Eerste aanplant: januari 2019

Ontwerp: Evelyn Derksen en Wouter van Eck

Projectinformatie: Het project Voedselbos Schijndel heeft tot doel te bewijzen dat een bedrijfsmatige ontwikkeling en exploitatie van een grootschalig voedselbos een economisch verdienmodel kan opleveren voor de exploitant, terwijl het tegelijkertijd bijdraagt aan vitale natuur met een grote biodiversiteit. De projectpartners Stichting Voedselbosbouw Nederland, Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) en HAS Den Bosch beogen de opgedane kennis actief te delen, zodat derden eveneens van het project kunnen leren en deze kennis in praktijk kunnen brengen. Stichting Voedselbosbouw pacht de grond voor Voedselbos Schijndel van de provincie Noord-Brabant. De pachtperiode is begonnen op 1 januari 2019 en eindigt op 31 december 2038.

Status: 4 plantweekenden gehouden en in totaal ruim 5000 bomen en struiken aangeplant. Totaal is nu ruim 50% gerealiseerd. Eind 2022 eindelijk de omgevingsvergunning verkregen voor het grondwerk. Vanwege ecologie en vochtige grond zullen we pas in september 2023 kunnen starten met het grondwerk voor sloten en poelen. Gestart met de het wekelijks leveren van voedselbosooft uit Ketelbroek aan onze afnemer Vitam zodat die met recepturen en verwerking kan experimenteren.

2.4 Voedselbos Houtrak, Amsterdam

Naam: Voedselbos Houtrak (6,5 hectare)

Locatie: Amsterdam, Noord-Holland

Eerste aanplant: 2017

Ontwerp: Jelle Fekkes en Wouter van Eck

Projectinformatie: Voedselbos Houtrak ligt tussen Amsterdam en Haarlem, niet ver van Halfweg en Spaarnwoude. Binnen een groter recreatieterrein heeft Staatsbosbeheer in 2017 6,5 hectare in bruikleen gegeven aan Stichting Voedselbosbouw voor de ontwikkeling van een voedselbos. Het is één van de 25 pilotprojecten die onderdeel zijn van het Nationaal Monitoringsprogramma uit de Green Deal Voedselbossen. Energieleverancier Greenchoice heeft een subsidie verstrekt om de realisatie mogelijk te maken; het omzetten van een kale grasvlakte in een florerend voedselbos leidt immers tot meer biodiversiteit en vastlegging van veel koolstof in bos en bodem. De aanplant en het beheer van het voedselbos wordt uitgevoerd in samenwerking met een lokale kerngroep. Staatsbosbeheer blijft verantwoordelijk voor het onderhoud aan de hoofdpaden en watergangen.

Status: Volledig aangeplant, nu de tijd geven voor ontwikkeling en voorbereiding op het oogsten en de afzet komende jaren.

2.5 Duurzame Doorbraak Voedselbosbouw

2.5.1 Inleiding

De ‘identificatie’ van nieuwe voedselbosprojecten als onderdeel van het ‘Doorbraakprogramma’ verloopt nog steeds goed. Het aantal voedselbosprojecten, dat formeel is opgestart met de ondertekening van een samenwerkingsovereenkomst in het kader van het Doorbraakprogramma, is het afgelopen jaar gestegen van 17 naar 21 voedselbossen. Tezamen omvatten deze projecten een oppervlakte van ruim 135 hectare voedselbos op landbouwgronden. Daarnaast zijn er goede aanknopingspunten om volgend jaar nog drie of vier ‘Doorbraakprojecten’ op te starten waarmee het programmadoel – realisatie van 150 hectare voedselbos in 5 jaar tijd – ruimschoots kan worden gehaald.

De succesvolle samenwerking met Trees for All is in 2022 gecontinueerd met klinkende resultaten voor de startende voedselbosbouwers die wij ondersteunen in het kader van het Doorbraakprogramma. Op grond van onze voordrachten zijn er in 2022 wederom 5 donatieovereenkomsten getekend voor evenzoveel voedselbossen. Via deze overeenkomsten heeft Trees for All zich gecommiteerd voor de werving van een bedrag van ruim 1,25 ton euro voor sponsoring van het plantgoed van in totaal 25 hectare voedselbos, verdeeld over vijf locaties. Dat is natuurlijk een geweldige financiële steun in de rug die de betreffende initiatiefnemers gaat helpen om de investering in het plantgoed voor hun voedselbos rond te krijgen.

2.5.2 Voedselbos De Terp, Eindhoven

Naam: Voedselbos De Terp (4,5 hectare)

Locatie: Eindhoven, Gelderland

Ontwerp: Evelyn Derksen (Plantschap)

Eerste aanplant: maart 2019

Projectinformatie: Op het biologisch landbouwbedrijf De Terp C.V. wordt Voedselbos De Terp gerealiseerd (4,5 ha). De Terp C.V. is onderdeel van het biologische pompoenenbedrijf De Terp Squashpackers B.V., een bedrijf van bijna 100 hectare waar onder meer de pompoenen voor Albert Heijn worden gekweekt en verpakt. Het ontwerp van het voedselbos is gericht op de productie van een hoogwaardig

assortiment aan eetbare soorten dat een hoge oogstpiek geeft in de periode september-oktober. Hierbij is gekozen voor meer exclusieve, eetbare soorten zoals de Japanse walnoot, peerlijsterbes, schapenbes, pawpaw en Szechuan peper. Het achterliggende idee is dat er in deze maanden op termijn een voldoende groot oogstvolume beschikbaar komt, dat goed afgezet kan worden in speciale voedselbospakketten bij grote marktpartijen als Albert Heijn, Udea en Ekoplaza. Ook is een deel van het voedselbos gereserveerd voor abonnementen en zelfoogst. Het is de bedoeling dat particulieren per seizoen een abonnement kunnen afnemen en gedurende de seizoenen zelf producten in het voedselbos oogsten.

Status: Gehele project is aangeplant, inboet is herplant. Bepanting ontwikkelt zich redelijk met veel ruigtekruiden en daarin de nodige akkerwinde.

2.5.3 Het Loonse Bos, Helvoirt

Naam: Het Loonse Bos (3 hectare)

Locatie: Helvoirt, Noord-Brabant

Ontwerp: Pim de Boer (PdB Voedselbossen) en Wouter van Eck (Maatschap Ketelbroek)

Eerste aanplant: november 2019

Projectinformatie: Voedselbos 'Het Loonse Bos' is een project van Stichting Voedselbosbouw op particuliere landbouwgrond. Het perceel is gelegen in het noorden van Helvoirt, tussen twee natuurgebieden die onderdeel zijn van het Natuurnetwerk Brabant (NNB): het Helvoirts Broek en de Loonse en Drunense Duinen. Het ontwerp van het Loonse Bos dient een tweeledig doel: het creëren van een hogere biodiversiteit en het produceren van een volwaardig voedselpakket met alle benodigde voedingsstoffen. Twee hectare grond wordt ingericht voor productie; één hectare krijgt vooral een educatief karakter. Als pachter van de grond is Stichting Voedselbosbouw verantwoordelijk voor ontwerp, aanleg, beheer en exploitatie. Omdat het voedselbos onderdeel wordt van het Ondernemende Natuurnetwerk Brabant (NNB) wordt het project medegefinancierd door het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB).

Status: Dit jaar volledig aangeplant, ruim 11.000 stuks plantgoed aangeplant in 5 plantweekenden. Komende jaren volgen en inboet aanplanten.

2.5.4 Voedselbos Leuker 1818, Baexem

Naam: [Voedselbos Leuker 1818](#) (5 hectare)

Locatie: Baexem, Limburg

Ontwerp: Eric Rietjens (IKL Limburg) en Wouter van Eck (Maatschap Ketelbroek)

Eerste aanplant: november 2019

Projectinformatie: [Voedselbos Leuker 1818](#) is een initiatief van de familie Venner, en oud boerengeslacht dat sinds 1818 heeft geboerd in Midden-Limburg. Het voedselbos wordt aangelegd op landbouwgrond aan de Leukerweg in Baexem. Hier zijn al zo'n 15.000 bomen en struiken geplant. Het familiebedrijf functioneert nu nog voornamelijk als melkveehouderij en zorgboerderij. Omdat het voedselbos wordt aangeplant terwijl de melkveehouderij nog doorloopt, zijn de eerste vijf hectare van het voedselbos zo gesitueerd dat de activiteiten elkaar niet in de weg zitten. Het voedselbos wordt in fasen aangelegd, terwijl de bedrijfsvoering van melkveehouderij geleidelijk transformeert naar voedselbos. Uiteindelijk zal Leuker 1818 20 hectare omvatten met verschillende vormen van agroforestry. Met het voedselbos wil de familie niet alleen *in samenwerking met de natuur* lekker en gezond voedsel, maar óók educatieve en recreatieve

activiteiten ontwikkelen die goed zijn voor mens en natuur. De Grootouders voor het Klimaat (Urgenda) hebben een succesvolle crowdfunding gestart voor de cofinanciering van het plantgoed.

Status: Voedselbos is nu volledig aangeplant, komende jaren alleen nog inboet aanplanten. Bedrijf inmiddels uitgebreid met andere vormen van agroforestry

2.5.5 Voedselbos Vierhoeven, Roosendaal

Naam: [Voedselbos Vierhoeven](#) (8 hectare)

Locatie: Roosendaal, Noord-Brabant

Ontwerp: Bastiaan Rooduijn (Coöperatie Ondergrond)

Eerste aanplant: januari 2021.

Projectinformatie: Aan de zuidrand van Roosendaal, ter hoogte van sportpark Vierhoeven, wordt 'Voedselbos Vierhoeven' gerealiseerd door een samenwerkingsverband van Brabant Water, een groep omwonenden en Stichting Voedselbosbouw Nederland. Het gaat om de herinrichting van een groengebied van zo'n 30 hectare rond het drinkwaterstation van Brabant Water in Roosendaal. Van dit groengebied zal 8 hectare - verdeeld over twee percelen van 3 en 5 hectare - worden benut voor de ontwikkeling en exploitatie van een voedselbos. Het voedselbos krijgt voornamelijk een productiefunctie, waarbij één hectare wordt ingericht voor educatieve functies. Brabant Water geeft met deze pilot invulling aan haar beleid gericht op duurzame gronduitgifte. Hiermee wil zij (agrarische) pachters stimuleren maatregelen te nemen ter bevordering van een gezonde bodem en een vitale natuur. Om het voedselbos verder te ontwikkelen en lokaal te verankeren, is in 2021 'Coöperatie Aardevol' opgericht door enkele omwonenden met ondersteuning van Stichting Voedselbosbouw. Deze coöperatie wordt pachter van de grond voor Voedselbos Vierhoeven van Brabant Water.

Status: Weer volop aanplant gedaan. Brabant Water heeft besloten om het oorspronkelijke 2de perceel van ruim 3 ha niet om te vormen naar voedselbos. Daarvoor in de plaats komt een aangrenzend perceel van bijna 4 ha wat wel zal worden toegevoegd aan het voedselbos, dat in totaal op 9 ha uitkomt. Voor dit laatste deel is dit jaar gestart met het ontwerp. Aanplant zal komende jaren gebeuren

2.5.6 Voedselbos Ziedewij, Barendrecht

Naam: [Voedselbos Ziedewij](#) (6 hectare)

Locatie: Barendrecht, Zuid-Holland

Ontwerp: Max de Corte (Coöperatie Ondergrond)

Eerste aanplant: naar verwachting winter 2021-2022

Projectinformatie: Ziedewij is een uitgestrekte polder bij Barendrecht die wordt ingericht tot een natuur- en belevingsgebied. Hovenier Paul Casteleijn ontwikkelt hier een project rond de bouw van acht woningen in combinatie met de aanleg van een voedselbos van zo'n 6 hectare. In het voedselbos worden natuur, recreatie en landbouw gecombineerd. Naast het beoogde voedselbos zal het 'Natuurgoed' (10 ha) ook een permacultuur-voedseltuin, een wandelgebied en een restaurant omvatten. Oogsten zullen worden verwerkt in producten zoals siroop, wijn, azijn, jam, chutney en ingelegde en gefermenteerde

producten. Gerechten bereid met producten uit het voedselbos zullen in de toekomst ook te proeven zijn in het restaurant van Natuurgoed Ziedewij.

Status: Weer veel aangeplant en tevens eerste afspraken gemaakt met een potentiële klant (Verstegen Kruiden) waarvoor ook met name volop Szechuan peper struiken zijn aangeplant.

2.5.7 Voedselbos Baarle-Nassau

Naam: [Voedselbos Baarle-Nassau](#) (6,3 hectare)

Locatie: Baarle-Nassau, Noord-Brabant

Ontwerp: Jan Hein Ruijgrok en Peter van Oort (Groendoener)

Eerste aanplant: najaar 2021

Projectinformatie: Voedselbos Baarle-Nassau is een initiatief van de jonge natuurkundige Nicolaas J. Geijer. Nadat hij een businessplan bij het Groen Ontwikkelfonds Brabant indiende, kreeg hij in juli 2020 de kans om een voedselbos te ontwikkelen op een perceel van 6,3 hectare. Dit stuk grond was eerder in gebruik als akker en als weide voor rundvee. Met een rijk productievoedselbos wil Nicolaas de natuur in het nabijgelegen 'Het Merkske' versterken. Het ontwerp is afgestemd op de kenmerkende natte natuur in dit gebied waar bosranden overgaan in waterpartijen. De oogsten van onder meer fruit en noten wil Nicolaas verwerken in producten als jams, sappen, kastanjemeel en notenmelanges.

Status: Perceel ontwikkelt zich goed, veel extra aanplant gedaan, project is nu voor ruim 80% gerealiseerd

2.5.8 Natuurplaats Binnenbos, Driebergen

Naam: [Voedselbos Binnenbos](#) (4 hectare)

Locatie: Driebergen, Utrecht

Eerste aanplant: februari 2021

Ontwerp: Evelyn Derksen (Plantschap)

Projectinformatie: Natuurplaats Binnenbos (86 hectare) is sinds 2019 eigendom van stichting ForestPeace Foundation. Het terrein was voorheen onderdeel van Landgoed Sterkenburg en Hofstede Peppelkamp en is gelegen aan de Langbroekerwetering, tussen de Broekweg en de Zuwe. ForestPeace Foundation wil een voedselbos realiseren op voormalig grasland op rivierklei in Driebergen. Naast voedselproductie voor kleinschalige markten en lokale restaurants gaat het voedselbos ook een functie vervullen als inspiratiebron voor boeren. Initiatiefnemers namens ForestPeace Foundation zijn: Jasper Folmer, Aartjan Bontje en Piet van Dijk.

Status: Project heeft nu een vaste projectleider in de persoon van Kaat Biesemans-Hoogewijs. Alle heggen zijn aangeplant, veel last van reeënvract.

2.5.9 Voedselbos Beheerlyckheid, Brouwershaven

Naam: [Voedselbos Beheerlyckheid](#) (14,3 hectare)

Locatie: Brouwershaven, Zeeland

Ontwerp: Maarten Epskamp en Max de Corte (Coöperatie Ondergrond)

Eerste aanplant: februari 2021

Projectinformatie: Initiatiefnemers Vincent Dellebeke, Anniek Risseeuw en Connie Schoenmakers hebben zich verenigd in V.O.F. Gaia Impact, onder meer met de ambitie om te ondernemen met een voedselbos. Hierbij trekken ze op met een verzekeringsbedrijf, dat speciaal voor dit doel ruim 14 hectare landbouwgrond heeft gekocht in Brouwershaven in Zeeland. Gaia Impact pacht de grond van dit verzekeringsbedrijf. Het voedselbos moet uitgroeien tot een inspiratieplek voor akkerbouwers, scholieren, agro-professionals, bedrijfsleven, overheden, toeristen en bewoners. De ambitie is om ruim 750 soorten bomen en planten aan te planten, zodat het grootste deel van het jaar een breed assortiment aan producten kan worden geoogst. Voor professionals uit het bedrijfsleven en overheden worden op termijn rondleidingen, workshops en plukdagen georganiseerd.

Status: Volop productie plantgoed aangeplant, het project ontwikkelt zich volgens plan, en gezien de grootte is er nog wel wat tijd nodig om het geheel te realiseren.

2.5.10 Voedselbos Zonnegoed, Ens

Naam: [Voedselbos Zonnegoed](#) (5,5 hectare)

Locatie: Ens, Flevoland

Ontwerp: Evelyn Derksen (Plantschap)

Eerste aanplant: februari 2021

Projectinformatie: Voedselbos Zonnegoed is het eerste voedselbos dat op een akker in de Noordoostpolder wordt aangeplant. Als onderdeel van Boerderij Zonnegoed van Joost en Corné van Strien zal het voedselbos opgroeien tegen de achtergrond van het werelderfgoed Schokland. Van Strien wil deze unieke combinatie van oude en nieuwe natuur in het weidse polderlandschap benutten door het voedselbos deels open te stellen voor recreatie en educatie van geïnteresseerde bezoekers. Een deel van de winst die het bedrijf maakt, wordt al geïnvesteerd in verduurzaming van de bodem. Hieraan zal Voedselbos Zonnegoed een waardevolle bijdrage leveren. Bovendien biedt het voedselbos de mogelijkheid om een veel breder assortiment agrarische producten aan te bieden.

Status: Grotendeels aangeplant. De aan de Tweede Kamer toegezegde aanplant in voedselbossen door Minister van Landbouw Carola Schouten is hier gerealiseerd. Dus het eerste voedselbos met een klein politiek voedselbosje.

2.5.11 Voedselbos De Bongerd, Echt

Naam: Voedselbos De Bongerd (5,5 hectare)

Locatie: Echt, Limburg

Ontwerp: Martijn Aalbrecht (De Voedselboss) en Erik Rietjens (Food Forest Factory)

Eerste aanplant: winter 2021-2022

Projectinformatie: Voedselbos de Bongerd is een project van boerenzoon Frank Omloo, die een aantal jaar geleden de gronden van de boerderij van zijn vader (ruim 10 hectare) overnam. Omloo ontwikkelt hier een landgoed, waarin naast een hoogstamboomgaard een voedselbos wordt aangeplant. Hij wil de afzet en verwerking van de voedselbosooogsten op eigen terrein ter hand nemen. Daarbij wil hij zich concentreren op behoud van de vaak hoge voedingswaarde van voedselbosproducten, mede door verlenging van de houdbaarheid met behulp van technieken, zoals het droogvriezen van vruchten.

Status: Vanwege vergunningen nog maar beperkt gerealiseerd. Enkele percelen wel aangeplant maar geheel loopt vertraging op

2.5.12 Voedselbos HEI 15, Sint-Geertruid

Naam: [Voedselbos HEI 15](#) (5 hectare)

Locatie: Sint Geertruid, Limburg

Ontwerp: Erik Rietjens (Food Forest Factory) en Wouter van Eck

Eerste aanplant: winter 2021-2022

Projectinformatie: HEI 15 of De Heihof, zoals het bedrijf van oudsher wordt genoemd, heeft een rijke geschiedenis. Het boeren erf is al sinds 1920 in familiebezit. In de jaren dertig van de vorige eeuw begon grootvader Jean een melkveebedrijf van 35 hectare in het weidse landschap van de Mescherhei. Stefan Lemlijn, telg uit de derde generatie van deze Limburgse boerenfamilie, besloot in 2015 echter een nieuwe weg in te slaan. Terwijl het familiebedrijf zich in het verleden richtte op veehouderij en fruitteelt, koos hij samen met zijn vrouw Julie voor een natuurinclusieve aanpak. Het voedselbos is een belangrijke pijler van deze omschakeling naar een duurzaam en ecologisch boerenbedrijf waarin voedselproductie, recreatie en educatie hand in hand gaan. Het voedselbos wordt aangeplant in een heuvelachtig gebied, met hoogteverschillen van 50 tot 60 meter. Een deel van dit gebied is bestemd voor productie, terwijl in een ander deel de beleving vooropstaat. De familie Lemlijn gaat zelf de oogst verwerken en producten aanbieden aan gasten van hun Bed & Breakfast. Ook is een deel van de oogst bestemd voor een lokaal cateringbedrijf en pop-up restaurant.

Status: Weer veel aangeplant in 2022, naast voedselbossen heeft het bedrijf ook extra uitgebreid met boomweides en rijenteelt vormen van agroforestry

2.5.13 Voedselbos Lingehout, Geldermalsen

Naam: Voedselbos Lingehout (8,5 hectare)

Locatie: Geldermalsen, West-Betuwe, Gelderland

Eerste aanplant: februari 2022

Ontwerp: Evelyn Derksen (Plantschap)

Projectinformatie: In mei 2021 ondertekenden Burgerwindcoöperatie West Betuwe U.A. (kortweg: Betuwewind) en Stichting Voedselbosbouw een samenwerkingsovereenkomst voor de realisatie van Voedselbos Lingehout in Geldermalsen. Betuwewind is opgericht door burgers die een actieve bijdrage willen leveren aan een duurzame, regionale energievoorziening. De opbrengsten uit de windmolenprojecten van de coöperatie vloeien terug naar de regio en worden ingezet voor lokale duurzaamheidsinitiatieven. Mede vanwege de herplantplicht die voortvloeit uit de aanleg van de windparken Avri en Deil in Geldermalsen en de ideële doelstelling van Betuwewind ontstond in 2019 het idee om een voedselbos te gaan realiseren. Het voedselbos wordt onderdeel van een gemengde, natuurinclusieve boerderij van 11 hectare aan de Tielerweg in Geldermalsen, waarvan ook een biologische tuinderij, rijenteelten en een boomkwekerij deel uitmaken. Met de grondeigenaar - Stichting Landgoed Groot Westerhout - is een erfpacht-overeenkomst gesloten met een looptijd van 26 jaar en een mogelijkheid tot verlenging. Daarnaast heeft Betuwewind de ontwikkeling en exploitatie van het voedselbos ondergebracht in een aparte entiteit: *Coöperatief Voedselbos Lingehout B.V.* Mede op basis van het businessplan hebben 150 leden een financiële

bijdrage geleverd voor de ontwikkeling van het voedselbos. Als tegenprestatie krijgen deze zij als eerste het recht gebruik te maken van de oogst; de resterende oogst wordt verkocht via andere kanalen.

Status: eerste aanplant in 2022, onder leiding van Sjef van Dongen

2.5.14 Voedselbos Luboschland, Ransdaal

Naam: [Voedselbos Lubosch Land](#) (5 hectare)

Locatie: Ransdaal, Limburg

Ontwerp: Erik Rietjens (Food Forest Factory) en Wouter van Eck

Eerste aanplant: winter 2021-2022

Projectinformatie: Op een steenworp afstand van het kerkdorpje Ransdaal, midden in het Limburgse heuvelland, ligt Luboschland. De naam verwijst naar de oude naam van de plek waar nu de boerderij van de familie Nieboer ligt. De familie heeft hier een melkveehouderij overgenomen om een duurzame agrarische onderneming op te zetten. Initiatiefnemer Geert Jan Nieboer en zijn dochter Laura hebben geen agrarische achtergrond, maar willen graag een bijdrage leveren aan een gezonde en duurzame vorm van voedselproductie. Met dit doel voor ogen hebben zij het initiatief genomen voor Luboschland. Deze naam is niet alleen een eerbetoon aan de locatie en haar historie, maar ook een ‘paraplu’ voor de activiteiten die zij hier willen ontwikkelen. Zoals de aanplant van Voedselbos Luboschland, die in het najaar van 2021 van start is gegaan. Het voedselbos wordt aangeplant op een heuvelachtig terrein met lössgrond en hoogteverschillen van 10 tot 15 meter. In het ontwerp wordt rekening gehouden met de contouren van dit typisch Limburgse landschap. Er worden zo’n 200 eetbare soorten aangeplant die zo worden geordend dat er straks eenvoudig kan worden geoogst. De koeienstal wordt omgebouwd tot een multifunctionele werkruimte voor verkoop en verwerking van producten. Achter in de stal komt een productieruimte, waar de oogst uit het voedselbos wordt verwerkt tot lokale producten.

Status: Veel extra aanplant gerealiseerd. Oude koeienstal is gerenoveerd en verbouwd naar een inspiratie centrum voor voedselbosbouw en permacultuur. Voedselbos ruim 50% gerealiseerd.

2.5.15 Voedselbos Pickensteeg, Echt

Naam: Bosboerderij Pickensteeg (8 hectare)

Locatie: Esch, Limburg

Eerste aanplant: februari 2022

Ontwerp: Peter van Oort (Groendoener) en Jan Hein Ruijgrok

Projectinformatie: Met Bosboerderij Pickensteeg willen Celine de Gast en Lino Veassen een milieuvriendelijk totaalconcept ontwikkelen waarin hun voorliefde voor het boerenleven, de natuur en het ontwikkelen van creatieve foodconcepten tot leven komt. Ze willen een gastronomisch voedselbos ontwikkelen waarmee ze toprestaurants willen bedienen met bijzondere, minder bekende en uitheemse soorten. Het uiteindelijke doel is een afzetmarkt te creëren bij restaurateurs, cateraars en andere spelers in de regio. Ook wil het tweetaal in het voedselbos plekken creëren waar ruimte is voor culinaire beleving. Verder krijgt een deel van het voedselbos een romantisch karakter, waar bezoekers straks al ‘in het klein’ kunnen zien en beleven hoe een voedselbos eruit kan zien. Het ontwerp van het voedselbos is geïnspireerd op de zichtlijnen en vormen die het Limburgse landschap kenmerken.

Status: Ontwerp is gemaakt en aanplant van singels grotendeels gerealiseerd. Op de oudere delen met al bestaande windsingels is ook het eerste productieplantgoed gerealiseerd.

2.5.16 Voedselbos Achterhoek, Neede

Naam: Voedselbos Achterhoek (11,8 hectare)

Locatie: Lochuizen, Neede, Gelderland

Ontwerp: Martijn Aalbrecht (De Voedselboss)

Eerste aanplant: december 2021

Projectinformatie: Voedselbos Achterhoek is een initiatief van Hens en Ilze Mekking (Mekking Agro). Zij hebben de ambitie om hun boerderij - een voormalige veehouderij die al generaties familiebezit is - te transformeren naar een natuurinclusief landbouwbedrijf. Aan de noordzijde van het beoogde voedselbos bevinden zich de Buurserbeek en natuurgebied Needse Achterveld, eigendom van het Waterschap Rijn en IJssel en Staatsbosbeheer. Voedselbos Achterhoek wordt een rationeel voedselbos dat is gericht op agrarische voedselproductie. Een klein deel, ongeveer één ha, zal toegankelijk zijn voor publiek, zodat recreanten en professionals kunnen kennismaken met talrijke eetbare soorten en het agro-ecosysteem van het voedselbos.

Status:

2.5.17 Voedselbos De Biesterhof, Millingen aan de Rijn

Naam: Voedselbos De Biesterhof (5 hectare)

Locatie: Millingen aan de Rijn

Ontwerp: Wouter van Eck en Suzan de Liefde

Eerste aanplant: 2022

Projectinformatie: De Biesterhof is een regeneratieve burgerboerderij die op 25 hectare landbouwgrond gezond en biologisch voedsel verbouwt, de bodem en de biodiversiteit verbetert en een gemeenschap opbouwt. Binnen dit brede project wordt een voedselbos van 5 ha gerealiseerd

Status: Schetsontwerp is klaar en gestart met de aanleg van windsingels

2.5.18 Voedselbos Lust en Last, Sommelsdijk

Naam: Voedselbos Lust en Last (5 hectare)

Locatie: Sommelsdijk, Zuid-Holland

Ontwerp: Maarten Epskamp (Coöperatie Ondergrond)

Eerste aanplant: winter 2021-2022

Projectinformatie: Voedselbos Lust en Last is een onderdeel van Hofstede Lust en Last en beslaat, inclusief het akkerbouwbedrijf, zo'n 50 hectare. Het domein grenst aan Sommelsdijk en kijkt aan de zuidwestkant uit op de watertoren van Dirksland. In de boomgaard van 1970 zijn nu staplaatsen voor onopvallende chalets tussen de perenbomen. De oude schuur die niet meer voldeed aan de eisen van deze tijd doet dienst als paardenstalling. Rondom het erf en de gebouwen zijn weiden voor de paarden en pony's, veelal gescheiden door hekken, singels, hagen. Om de landbouwgronden wordt een 5 ha groot voedselbos aangelegd als onderdeel van de gehele bedrijfsvoering

Status: Het schetsontwerp is klaar en singels zijn deel aangeplant, In 2023 hopen ze te starten met de aanplant van de productie soorten

2.5.19 Voedselbos De Roestelberg, Kaatsheuvel

Naam: Voedselbos Roestelberg (18 hectare)

Locatie: Kaatsheuvel

Ontwerp: Coöperatie ondergrond met Max de Corte en Maarten Epskamp

Eerste aanplant: 2022

Projectinformatie: Project Roestelberg is een initiatief van Stichting Juniper, zij heeft een oude boerderij aangekocht met 26 ha landbouwgrond en opstallen in natuurgebied de Loonse en Drunense duinen. Dit perceel wordt verdeeld over 3 aparte voedselbosboeren die samenwerken. Dus 3 projecten van elk 6 ha. Daarnaast komt er een horecagelegenheid bij met B& B en landgoedwinkel. De afzet zal voor een groot deel via die voorzieningen gaan lopen. De nieuwe gebouwen worden allen zeer duurzaam aangelegd.

Status: In 2022 is een start gemaakt met het schetsontwerp en de aanplant van de eerste windsingels.

2.5.20 Voedselbos Glanerbeek, Glane

Naam: Voedselbos Glanerbeek (8 hectare)

Locatie: Glane

Ontwerp: Martijn Aalbrecht (De Voedselboss)

Eerste aanplant: 2022

Projectinformatie: Voedselbos Glanerbeek is een boerderij met 25 ha grond waarop diverse activiteiten worden gerealiseerd rondom regeneratieve landbouw. Het ligt in Glane Beekhoek, waar gewerkt wordt aan een groot voedselbos, met daarbij een kwekerij, boerderijwinkel, proeverij en ruimte voor verwerking.

Status: Schetsontwerp klaar en gestart met de aanleg van windsingels

2.5.21 Voedselbos Berghof, Wijlre

Naam: Voedselbos Berghof (5 hectare)

Locatie: Wijlre

Ontwerp: Erik Rietjens (Food Forest Factory)

Eerste aanplant: 2022

Projectinformatie: Natuurlijk Berghof is een kleine organisatie van vijf personen die de handen ineengeslagen hebben om hun droom werkelijkheid te laten worden, een voedselbos ontwikkelen. In 2023 gaat de schop de grond in en worden de eerste jonge bomen aangeplant. Ze hebben 9 ha landbouwgrond aangekocht in Wylre.

Status: Schetsontwerp gemaakt een start van aanplant singels is een eerste klein begin gemaakt

2.6 Combinaties voedselbosbouw en andere vormen van agroforestry

In 2022 is de stichting ook een samenwerking aangegaan om een bestaand bos om te vormen tot voedselbos. Het betreft de Voedselbos Hondbergen in Overloon. Dit bos omvat 26 ha monocultuur grove en zwarte dennen op zeer arme zandgronden.

Het project is van Jan Willem van Bentum en de stichting heeft een overeenkomst afgesloten voor ondersteuning met kennis en kunde en netwerk.

Doelstelling is om maximale CO2 opslag te genereren en hoge biodiversiteit waarbij de voedselbosbeplanting moet zorgen voor een voldoende verdienmodel om het geheel rendabeler te laten zijn dan de huidige bosbouw.

Het voedselbos is een samenwerking aangegaan met de universiteit van Utrecht om de biodiversiteitsontwikkeling van het bos wetenschappelijk vast te leggen en te onderbouwen.

2.7 Schaalsprong Voedselbosbouw

We zijn een lobbyteam opgestart om ook de wet- en regelgeving gunstig te ontwikkelen voor de verdere realisatie van meer hectares voedselbos in Nederland. In de loop van 2022 is het gelukt om van een groot aantal politieke partijen relevante Kamerleden en/of fractiemedewerkers te mogen ontvangen in het voorbeeldvoedselbos van Ketelbroek. We hebben o.a. Derk Boswijk van het CDA, Thom van Campen van de VVD en Caroline van de Plas van de BBB op bezoek gehad alsmede Kamerleden en fractiemedewerkers van PvdA, SP, CU en Groen Links. Er zijn meerdere moties aangenomen in de Tweede Kamer die positieve uitwerking hadden voor voedselbossen.

De ontwikkeling van het handboek voor voedselbossen en een database zijn beiden vertraagd.

De geplande oplevering eind 2022 is niet gehaald. Het blijkt veel meer tijd en moeite te kosten om dit goed te realiseren dan vooraf ingeschat. Deze zullen dus veel extra energie vergen in 2023 om voor het einde van de looptijd van het programma goed af te ronden.

2.8 Onderzoek voedselbosbouw

2.8.1 Wetenschappelijke bodemvorming onder de Voedselbosbouw

Het topsectorenonderzoek waar de stichting actief bij is betrokken staat onder leiding van Jeroen Kruit van WUR. Het heeft een eigen rapportage te vinden via een link op de website van de WUR

[Jaarverslag 2022: na twee jaar een eerste oogst - WUR](#)

Hieronder een beknopte samenvatting

Werkpakket 1 Ondergrondse biodiversiteit en koolstofopslag

In 2022 is Isabelle van der Zanden van NIOO-KNAW binnen haar onderzoek een samenwerking aangegaan met Lieke Moreels van de Universiteit Gent, die de impacts van voedselbossen op diversiteit en ecosysteemfuncties onderzoekt. De PhD-onderzoekers sloegen de handen ineen om samen een nog grotere dataset op te bouwen. Naast de acht voedselbossen en referentiesites die in 2021 door Isabelle zijn bemonsterd, bemonsteren ze samen nog eens zeven voedselbossen met

wederom de referentiesites grasland, akker en gemengd bos.

Op deze monsters zijn in 2022 verschillende analyses uitgevoerd. We stelden het percentage organisch materiaal vast, deden metingen aan de hoeveelheden van voedingsstoffen in de bodem, voerden PLFA-analyses uit, determineerden regenwormen, telden nematoden en isoleerden DNA uit de bodem. Dit alles om een compleet inzicht te krijgen in het leven in en de kwaliteit van de voedselbosbodems.

Gerard Korthals (Centre for Soil Ecology) was ook dit jaar de verbindende schakel tussen ons project en het onderzoek in het Nationaal Monitoringsprogramma Voedselbossen (NMVB).

Werkpakket 2 Bovengrondse biodiversiteit

In januari 2022 publiceerden we een artikel over het eerste volledige jaar van ons onderzoek, waarin Jeroen Bruijnes van WEnR startte met de lange-termijn monitoring van de bovengrondse biodiversiteit in de twee voedselbossen in Schijndel en Eemvallei. Hij werkt daarbij samen met studenten van HAS Den Bosch en Aeres Almere. Om eenduidige resultaten te krijgen, hanteren we diverse bestaande, gestandaardiseerde methoden.

Ook in 2022 deden studenten dit onderzoek. Ze monitorde de vliegende insecten in Schijndel en Eemvallei, en de loopkevers in Schijndel. De resultaten moeten nog worden geanalyseerd, maar door de oogharen heen zien we dat in het voedselbos vier keer zoveel loopkevers zijn gevangen dan in een nabijgelegen natuurgebied. Dit is ook geobserveerd in een eerdere studie naar de biodiversiteit in voedselbos Ketelbroek in een vergelijking met Natura2000-gebied de Bruuk. Voor vliegende insecten is dit patroon omgekeerd: daarvan vangen we juist drie tot vijf keer meer in het nabijgelegen natuurgebied. Waarin dit verschil zit, is onderdeel van dit onderzoek.

Bij voedselbos Eemvallei vonden we, onder begeleiding van Jeffrey van Lent (Hogeschool AERES Almere), afgelopen zomer twee foerageergebieden en één vliegrouwe voor de kleine dwergvleermuis, in tegenstelling tot vorig jaar toen we slechts één exemplaar observeerden.

Werkpakket 3 Van waarde naar geld

Gedurende het jaar werd verder gewerkt aan de Rekentool, waarmee de financiële opbrengst van een voedselbos te berekenen is. Onder begeleiding van Erwin Bouwmans van HAS Den Bosch en Stijn Heijs van Stichting Voedselbosbouw Nederland ontwikkelden studenten versie 4.0 van de Rekentool. In deze versie van de tool is opgenomen hoeveel kosten gemoeid zijn met het aantal uren dat een boer bezig is met oogsten. In eerdere versies waren al verschillende andere factoren opgenomen: het oogstvolume, maar ook de waarde van ecosysteemdiensten die een voedselbos vervult, zoals CO₂-compensatie, biodiversiteit en waterretentie.

Tijdens het project blijft Harry Kortstee (Wageningen Economic Research) degene die ons uitdaagt om na te denken over de waardeontwikkeling in en/of door de hele keten, aangezien veel initiatieven starten zonder gedegen business plan.

Komend jaar zal Nicolaas Geijer, student aan de Universiteit Utrecht en voedselbosboer in BaarleNassau, de Rekentool 4.0 gaan testen. Naast zijn eigen voedselbos werkt hij daarbij met een selectie van projecten uit het programma Duurzame Doorbraak van Stichting Voedselbosbouw Nederland.

2.9 Vooruitblik 2023

Het Duurzame Doorbraak programma ontwikkelt zich gestaag. De pijplijn met potentiële nieuwe voedselbossen is goed gevuld en we verwachten in de zomer van 2023 dat we alle geplande 150 ha voedselbossen onder contract hebben voor realisatie.

De database en handboek vergen veel meer energie dan ingeschat en zullen pas tegen het einde van het programma in april 2024 opgeleverd worden.

Binnen de lobbyactiviteiten zetten we vol in op het verkrijgen van een “goud” status in de Ecoregeling voor de landbouwtoeslag. We hopen dat in 2023 te realiseren.

Inmiddels zijn er vergevorderde onderhandelingen met het Wereldnatuurfonds om een vervolgprogramma te krijgen op het Duurzame Doorbraak programma. Zodat we ook na de 150 ha door kunnen met het ondersteunen van boeren in de transitie naar voedselbossen. In dit programma zal ook de organisatie van de stichting een impuls krijgen voor verdere ontwikkeling.

3 Jaarrekening

3.1 Balans per 31-12-2022

3.1.1 Activa

Tabel 3.1.1: Activa

Activa in €	Toelichting paragraaf	31-12-2022	31-12-2021
Immateriële vaste activa			
Overige immateriële vaste activa	4.4.1	2.919	2.919
Totaal: Immateriële vaste activa		2.919	2.919
Kortlopende vorderingen	4.4.2		
Debiteuren		25.536	14.285
Dubbele betalingen		6.934	
Overige vorderingen		13.655	56.520
Totaal: Kortlopende vorderingen		46.125	70.805
Tegoeden			
Nog te versturen facturen		20.352	
Totaal: Tegoeden		20.352	
Liquide middelen			
Triodosbank		392.489	281.266
Totaal: Liquide middelen	4.4.3	392.489	
Totaal: Activa		461.885	354.990

*) De nummering verwijst naar de toelichting

3.1.2 Passiva

Tabel 3.1.2: Passiva

Passiva in €	Toelichting paragraaf	31-12-2022	31-12-2021
Eigen vermogen	4.4.4		
Overige reserve		99.412	19.652
Bestemmingsreserves			280.000
GLB pachtreserve		13.841	
Totaal: Eigen vermogen		113.253	299.652
Vooruitontvangen subsidies en bedragen (Bestemmingsreserves)			
Duurzame doorbraak		-89.321	
Greenchoice Hectarevergoedingen DD		22.100	
TFA Duurzame Doorbraak/Opschalen VBB		100.000	
SBB Eemvallei Zuid		117.740	
NMVB monitoring programma		21.221	
Gelderse Boslandschappen		24.128	
Totaal: Vooruitontvangen subsidies en bedragen		195.869	
Schulden	4.4.5		
Crediteuren		73.257	24.187
Nog te ontvangen facturen		73.117	
Overige schulden		6.389	30.281
Totaal: Schulden		152.762	54.468
Af te dragen/ te verrekenen btw			
Suppletie aangifte BTW		-72	
Te verrekenen BTW		73	870
Totaal: Af te dragen/ te verrekenen btw		1	870
Totaal: Passiva		461.885	354.990

*) De nummering verwijst naar de toelichting

3.2 Staat van baten en lasten boekjaar 2022

Tabel 3.2: Staat van baten en lasten

Baten & lasten in €	Toelichting paragraaf	2022	2021
Baten	4.5.1		
Baten, subsidies en donaties		619.207	697.750
Totaal: Baten		619.207	697.750
Lasten	4.5.2		
Exploitatielasten		546.264	375.931
Projectmanagement		1.388	
Kantoorlasten		497	898
Publicatielasten		26.661	46.627
Websitelasten		6.265	
Banklasten		1.375	
Algemene lasten		4.555	5.555
Verleende subsidies		225.530	101.900
Diensten derden			28.969
Totaal: Lasten		812.534	559.880
Totaal: Bedrijfsresultaat		-193.327	137.870
Financiële baten & Lasten	4.5.3		-1.383
Totaal: Resultaat		-193.327	136.487

3.3 Kasstroomoverzicht

Tabel 3.3 Kasstroomoverzicht

Kasstroom in €	Toelichting paragraaf	2022	2021
Bedrijfsresultaat		-193.327	137.870
Mutatie kortlopende vorderingen		-24.680	-16.578
Mutatie vreemd vermogen kort		97.424	-54.716
Mutatie werkkapitaal		72.744	-38.138
Kasstroom uit bedrijfsoperaties		-266.071	99.732
Betaalde rente		0	-1.383
Overige operationele activiteiten		0	-1.383
Kasstroom uit operationele activiteiten		-266.071	98.349
Investering in vaste activa		0	2.919
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		0	-2.919
Vermogensonttrekkingen			
Kasstroom uit financieringsactiviteiten			
Mutatie geldmiddelen		-266.071	95.430

*) De nummering verwijst naar de toelichting

4 Algemene toelichting

4.1 Doel

De stichting tracht haar doel te verwezenlijken door:

- werving en ondersteuning van de mensen en middelen die nodig zijn voor een duurzame ontwikkeling en exploitatie van voedselbossen in Nederland;
- het ontwerpen, aanleggen, beheren en exploiteren van vitale voedselbossen in Nederland;
- het ontwikkelen en delen van kennis en vaardigheden in relatie tot de duurzame ontwikkeling en exploitatie van voedselbossen en andere vormen van eetbare natuur in gematigde klimaatzones, onder meer door middel van onderzoek, advies, training en educatie voor diverse doelgroepen;
- alle handelingen die met een duurzame ontwikkeling en exploitatie van voedselbossen in ruimste zin verband houden of daartoe bevorderlijk kunnen zijn.

De doelstellingen in 2022 hebben betrekking op de aanleg van een voedselbos in het project 'Eemvallei Zuid' in Flevoland in samenwerking met Staatsbosbeheer, het Voedselbos 'Schijndel' in de provincie Brabant, het programma 'Duurzame Doorbraak Voedselbosbouw' gefinancierd door Stichting DOEN, het Gieskes-Strijbis Fonds en Greenchoice, en het programma Green Deal gefinancierd door Goeie Grutten.

4.2 Gebruik van schattingen

De opstelling van de jaarrekening vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

4.3 Algemene grondslagen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met Richtlijn voor de jaarverslaggeving 640 'Organisaties zonder winststreven'. Ingevolge Richtlijn 640, lid 305 (jaareditie 2021), dient Stichting Voedselbosbouw Nederland de begrotingscijfers in de staat van baten en lasten op te nemen. Alle bedragen in de jaarrekening zijn vermeld in euro's, tenzij anders vermeld. Voor zover niet anders is vermeld zijn de activa en passiva gewaardeerd tegen nominale waarde.

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

4.3.1 Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Vorderingen en schulden

De vorderingen en schulden worden bij eerste opname in de balans gewaardeerd tegen de reële waarde inclusief de transactiekosten. Vervolgens worden de vorderingen en schulden gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs, verminderd met bijzondere waardeverminderingen. De geamortiseerde kostprijs komt in het algemeen overeen met de nominale waarde.

Liquide middelen

De liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor zover niet anders vermeld staan de liquide middelen volledig ter vrije beschikking.

4.3.2 Grondslagen voor de bepaling van het resultaat

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Lasten die samenhangen met de verrichte prestaties, worden in principe verantwoord in dezelfde periode als de opbrengsten uit die prestatie.

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen.

Het resultaat van het boekjaar wordt toegevoegd aan dan wel verrekend met de algemene reserve. De bestemmingsreserves van de projecten worden aangesproken om de kosten te vereffenen. Het saldo van elk project aan het eind van de looptijd wordt toegevoegd aan - dan wel verrekend met - de algemene reserve.

4.3.3 Te verrekenen/ af te dragen omzetbelasting

Voor het project Duurzame Doorbraak is geen sprake van belastbare omzet in de zin van de omzetbelasting. De gesubsidieerde activiteit leidt niet tot het verbruik van prestaties door de subsidiegever of andere identificeerbare persoon. De toegekende subsidie is niet belastbaar voor de omzetbelasting voor wat betreft het project Duurzame Doorbraak. De BTW op de inkoop is voor dit project niet verkenbaar doordat zij niet toe te rekenen is aan belastbare prestaties. Voor de overige projecten (met uitzondering van Algemeen) is sprake van belastbare omzet voor de BTW. De BTW op de omzet wordt afgedragen en de BTW op de inkoop zijn rechtstreeks toe te wijzen aan de belaste prestaties. Hierdoor is de BTW op de inkoop verrekenbaar met de af te dragen BTW.

Onder Algemeen zijn de ontvangen donaties van geringe omvang verantwoord. De donaties leiden niet tot het verbruik van prestaties door de geveer of andere identificeerbare persoon. De donaties zijn niet belastbaar voor de omzetbelasting. De BTW op de inkoop zijn toe te wijzen aan de belastbare omzet en hierdoor verkenbaar met de af te dragen BTW van de belaste prestaties.

4.3.4 Belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting

Stichtingen zijn op basis van de Nederlandse fiscale wetgeving belastingplichtig voor de heffing van vennootschapsbelasting indien en voor zover een onderneming wordt gedreven. Afhankelijk van de fiscale kwalificatie van haar activiteiten, is een stichting niet, beperkt of volledig belastingplichtig met betrekking tot de exploitatieresultaten van die activiteiten. Het ondernemerschap wordt naar fiscale maatstaven bepaald. Dit betekent dat getoetst wordt of sprake is van een duurzame organisatie van arbeid en kapitaal die deelneemt aan het economische verkeer en met die activiteiten winst beoogt (fiscaal

ondernemerschap). In deze gevallen zal vooral getoetst worden aan het criterium “het beogen van winst”. Op basis van de wetgeving en rechtspraak valt onder het beogen van winst namelijk ook het behalen van exploitatieoverschotten, ook als die bedoeld zijn om binnen de stichting een buffervermogen op te bouwen.

Er wordt geen onderneming gedreven die deelneemt aan het economisch verkeer in de zin van de vennootschapsbelasting er wordt niet in concurrentie getreden met andere ondernemingen.

Er is geen oogmerk om winst te maken en het batig saldo wordt uitsluitend aangewend om de kosten te dekken in het kader van het realiseren van de doelstellingen van de stichting. Er hoeft derhalve geen VPB te worden afgedragen.

4.4 Toelichting op de balans

Hierna worden de specifieke posten uit de balans per 31 december 2022 nader toegelicht

4.4.1 Immateriële vaste activa

Tabel 4.4.1. Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa in €	31-12-2022	31-12-2021
Immateriële vaste activa		
Overige immateriële vaste activa	2.919	2.919

Toelichting

Van Agrifirm NWE B.V. zijn betalingsrechten gekocht 19,46 stuks voor € 150,- per betalingsrecht. Het betreft een inkomenssteun in de agrarische sector in de vorm van betalingsrechten, zodat de GLB gelden via de gecombineerde opgave kunnen worden aangevraagd.

4.4.2 Vorderingen en overlopende activa

Tabel 4.4.2: Vorderingen

Vorderingen in €	31-12-2022	31-12-2021
Kortlopende vorderingen		
Debiteuren	25.536	14.285
Dubbele betalingen	6.934	
Overige vorderingen	13.655	56.520
Totaal: Kortlopende vorderingen	46.125	70.805

Toelichting

De vorderingen worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. De reële waarde en geamortiseerde kostprijs zijn gelijk aan de nominale waarde. Noodzakelijk geachte voorzieningen voor het risico van oninbaarheid worden in mindering gebracht. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordeling van de vorderingen. Onder de kortlopende vorderingen bevinden zich, evenals op 31 december 2021, geen posten met een overeengekomen looptijd die langer is dan 1 jaar.

De debiteuren zijn gewaardeerd tegen nominale waarde van de uitstaande vorderingen. Een voorziening wegens mogelijke oninbaarheid wordt niet noodzakelijk geacht.

4.4.3 Liquide middelen

Onder de liquide middelen worden opgenomen: die tegoeden van bankrekeningen, die direct opeisbaar zijn. De liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarden.

Tabel 4.4.3. Liquide middelen

Liquide middelen in €	31-12-2022	31-12-2021
Rekening courant Triodosbank	392.489	281.266
Totaal: Liquide middelen	392.489	354.990

4.4.4 Eigen vermogen

Tabel 4.4.4. Eigen vermogen

Algemene reserve in €	31-12-2022	31-12-2021
Eigen vermogen		
Algemene reserve	99.412	19.652
Bestemmingsreserves		280.000
GLB pachtreserve	13.841	
Totaal: Eigen vermogen	113.253	299.652
Vooruitontvangen subsidies en bedragen (Bestemmingsreserves)		
Duurzame doorbraak	-89.321	
Greenchoice Hectarevergoedingen DD	22.100	
TFA Duurzame Doorbraak/Opschalen VBB	100.000	
SBB Eemvallei Zuid	117.740	
NMVB monitoring programma	21.221	
Gelderse Boslandschappen	24.128	
Totaal: Bestemmingsreserves	195.869	
Totaal: Reserves	309.122	299.652

Toelichting

Nu de Stichting Voedselbosbouw Nederland steeds meer afzonderlijke en meerjarige projecten uitvoert heeft het de voorkeur de boekhouding anders in te richten om die inzichtelijk te houden en nog beter in te kunnen zetten als gereedschap voor beleidsvorming. Voorheen werden de subsidies en donaties voor de lopende projecten direct aan de baten in de Verlies & Winst rekening toegevoegd. Aangezien geldschieters, met het oog op de uitvoerbaarheid van projecten, de voorkeur hebben om fondsen vóóraf ter beschikking te stellen, leidde dit tot een positief "resultaat" in combinatie met een hoog en ongespecificeerd Eigen Vermogen. In 2022 zijn op de balans een aantal Bestemmingsreserves opgenomen die het saldo van de geormerkte reserves voor nog uit te voeren projecten laten zien.

Met ingang van 2022 worden alle inkomsten op de balans opgenomen en gemarkeerd als bestemmingsreserve, geormerkt per project. Ook voor projecten die reeds lang lopen. Dat heeft een éénmalige correctie van het resultaat tot gevolg, omdat eerder aan het resultaat toegekende inkomsten nu óók verplaatst zijn naar de bestemmingsreserves. Bij elke (kwartaal-, halfjaar-, jaar-) rapportage worden de kosten voor elk project vereffend door een vrijval uit de betreffende bestemmingsreserves, waardoor het resultaat per project steeds op €0,- uitkomt en de bestemmingsreserve gelijk het resterende budget vertegenwoordigt.

Op deze wijze worden ongerealiseerde resultaten vermeden en worden de ontvangen bedragen aan de juiste periode toegekend. De hoogte van de Algemene reserve is direct inzichtelijk, als enige niet-geoormerkte post. De Algemene reserve wordt benut om eventuele kostenoverschrijding aan het eind van een project te dekken, om wenselijke, doch niet binnen een project gefinancierde, uitgaven te doen en om te bouwen aan een weerbaarheidsreserve. De Algemene reserves kunnen alleen worden ingezet conform de statutaire doelstellingen van de Stichting.

In totaal bedragen de bestemmingsreserves op de balansdatum €195.868, die uit het Eigen Vermogen zijn gehaald. Het operationele resultaat over 2022 bedraagt een bescheiden surplus van €2.541, dat aan de overige reserves wordt toegevoegd. Over het boekjaar 2022 wordt zodoende per saldo €193.327 verrekend met het Eigen Vermogen.

4.4.5 Kortlopende schulden en overlopende passiva

Onder de kortlopende schulden bevinden zich, evenals op 31 december 2021, geen posten met een overeengekomen looptijd die langer is dan 1 jaar. Schulden worden gewaardeerd tegen nominale waarde tenzij anders is bepaald.

Tabel 4.4.5. Schulden

Kortlopende schulden in €	31-12-2022	31-12-2021
Schulden		
Crediteuren	73.257	24.187
Nog te ontvangen facturen	73.117	
Overige schulden	6.389	30.281
Totaal: Schulden	152.762	54.468
Af te dragen/ te verrekenen btw		
Suppletie aangifte BTW	-72	
Te verrekenen BTW	73	870
Totaal: Af te dragen/ te verrekenen btw	1	870
Totaal: Kortlopende schulden	152.763	55.338

Toelichting

De crediteuren hebben vrijwel allemaal betrekking op het 4^e kwartaal 2022 en lopen nagenoeg allemaal af begin 2023. De nog te ontvangen facturen zijn in het eerste kwartaal van 2023 allemaal ontvangen

De overige schulden betreffen voornamelijk overlopende posten van 2022 naar 2023 en de gereserveerde kosten voor het jaarwerk 2022.

4.5 Toelichting op de staat van baten en lasten

Hieronder worden de specifieke posten uit de staat van baten en lasten over 2022 nader toegelicht

4.5.1 Baten

Tabel 4.5.1. Baten

Baten in €	2022	2021
Baten, subsidies en donaties	619.207	697.750
Totaal: Baten	619.207	697.750

Toelichting

De inkomsten in 2022 werden grotendeels van de volgende organisaties ontvangen:

- Ministerie LNV	€ 21.000
- Stichting Doen	€ 120.000
- Gieskes Strijbos Fonds	€ 175.000
- Trees for All	€ 253.350
- Rijksdienst voor Ondernemend NL	€ 6.702
- Wereld Natuur Fonds	€ 19.380
- Stichting Both Ends	€ 21.212
- Stichting Goeie Grutten	€ 38.500
- Royal Haskoning	€ 8.500
- Stichting Loglijn	€ 10.000
- Greenchoice	€ 50.000
- Stichting Grootouders voor het klimaat	€ 12.145
- Stichting Urgenda	€ 11.534
- Communicatiebureau De Lynx	€ 32.000
- Provincie Flevoland	€ 4.000
- Particuliere donaties	€ 6.174

De ontvangen gelden zijn voor € 512.029,- beschikbaar gesteld voor het project DOEN Duurzame Doorbraak, voor €47.000 voor het project Green Deal, voor €21.212 voor het programma Nationaal Monitoring Voedselbossen en €32.000 voor het project Gelderse Boslandschappen. De overige donaties zijn veelal in algemene zin aangewend voor de Stichting.

Voor een deel zijn deze inkomsten direct naar de bestemmingsreserves geboekt bij projecten met een langere looptijd.

4.5.2 Lasten

Tabel 4.5.2. Lasten

Lasten in €	2022	2021
Exploitatielasten	546.264	375.931
Projectmanagement	1.388	
Kantoorlasten	497	898
Publicatielasten	26.661	46.627
Websitelasten	6.265	
Banklasten	1.375	
Algemene lasten	4.555	5.555
Verleende subsidies	225.530	101.900
Diensten derden		28.969
Totaal: Lasten	812.534	559.880

Toelichting

De exploitatiekosten betreffen hoofdzakelijk consultancy en professionele ondersteuning voor de uitwerking van de diverse fasen van de ontwikkelingsplannen, zoals acquisitie van deelnemende voedselbosboeren, ontwerp, begeleiding bij aanplant, projectmanagement en projectadministratie.

De publicatielasten betreft de externe communicatie ter ondersteuning van de realisatie voedselbossen op landbouwgronden, de communicatie rond professionele Voedselbosbouw o.a. via de nieuwsbrief.

De algemene kosten betreffen voornamelijk vergaderkosten, kosten van bijeenkomsten en digitale abonnementen.

Door de stichting zijn aan diverse organisaties subsidies toegekend en uitgekeerd ter stimulering en ondersteuning van programma's en plantgoed voedselbossen, o.a. donaties van Trees for All aan de voedselbosboeren.

4.5.3 Financiële baten en lasten

Tabel 4.5.3. Financiële baten en lasten

Financiële Baten & Lasten in €	2022	2021
Financiële Baten & Lasten		-1.383
Totaal: Financiële Baten & Lasten	0	-1.383

In 2022 is rente betaald noch ontvangen

4.6 Bestemming exploitatiesaldo

Het resultaat in het boekjaar 2022 is door de herinrichting van de boekhouding te splitsen in het operationele resultaat en de Bestemmingsreserves die gaan ten koste van het Eigen vermogen. Er is een aantal bestemmingsreserves gecreëerd voor de meerjarige projecten, waarvan de financiering zelden gelijke tred houdt met de uitgaven: de projecten worden veelal voorgefinancierd, zodat de kasstroom immer op orde is en geen vertraging in de uitvoering tot gevolg heeft.

Bestemmingsreserves		31-12-2022
in €		
Bestemmingsreserves		
Duurzame doorbraak		-89.321
Greenchoice Hectarevergoedingen DD		22.100
TFA Duurzame Doorbraak/Opschalen VBB		100.000
SBB Eemvallei Zuid		117.740
NMVB monitoring programma		21.221
Gelderse Boslandschappen		24.128
Totaal: Bestemmingsreserves		195.869

In het jaar 2022 is voor het programma **DOEN – Duurzame Doorbraak** een tekort ontstaan, mede door een uitgestelde betaling die in 2023 alsnog is ontvangen. Ook zijn de kosten voor dit meest omvangrijke project van de Stichting iets hoger uitgevallen. In 2023 zal dit tekort vrijwel verdwijnen, de verwachting is dat aan het eind van het project in 2024 een bescheiden tekort van hooguit enkele procenten zal resteren, waarvoor de Algemene reserves toereikend zullen zijn.

Eind 2022 heeft **Trees for All** een donatie gedaan ten behoeve van plantgoed voor projecten binnen de Duurzame Doorbraak, die door de Stichting bij het afsluiten van het jaar nog niet is uitbetaald. Ook de hectarevergoeding van **GreenChoice** van €1.000 per ha is nog niet volledig uitbetaald.

In 2022 is €83.248 vrijgevallen uit de bestemmingreserve voor het programma **Voedselbos Eemvallei Zuid** waardoor aan het eind van het jaar 2022 nog een aanzienlijke reserves van €117.740 beschikbaar is. Hoewel de aanplant is volle gang is, zijn er ook nog veel hectares die aangeplant moeten worden. In nauw overleg met Staatsbosbeheer wordt bekeken hoe de resterende werkzaamheden kunnen worden afgerond.

4.7 Gebeurtenissen na balansdatum

De gehanteerde grondslagen voor waardering en resultaatbepaling van de jaarrekening 2022 zijn gebaseerd op de continuïteitsveronderstelling van Stichting Voedselbosbouw Nederland. Na balansdatum hebben zich geen noemenswaardige gebeurtenissen voorgedaan welke invloed hebben op de jaarrekening 2022.

4.8 Vaststelling jaarrekening

Bij deze is de jaarrekening 2022 vastgesteld.

Ransdaal, 31 mei 2024

Geert Jan Nieboer, penningmeester

Wageningen, 31 mei 2024

Gerard Teuling, voorzitter